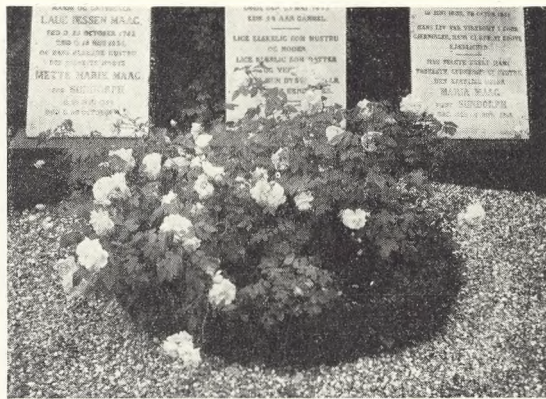

gravene. Fra 1634 har vi meddelelse om, at indtægten fra sådanne sten skulle føres i regnskab hos kirkevægerne, og da lovgivningen i almindelighed kommer bag efter udviklingen i dagliglivet og hovedsagelig udfører en samordning og fastlæggelse af, hvad der er gængs, må det forudsættes, at avgiften ved opsætning af gravmæler var ret almindeligt, da kong *Christian IV* 1643 udsendte sit såkaldte Store Reces.

Dette Store Reces bestod af 3 bøger, hvøraf den første omhandler gejstligheden og altså også kirkegårdene, og den viser hvad der da var de sædvanlige forhold. Bogen indeholder 4 kapitler og fortæller lidt om begravelsesforhold. Den fastslår, at begravelse af fattige er gratis, mens andre i by og på land kan betale efter formue. Der nævnes intet om ligsten o. l. — det kommer først i Danske Lov af 1683, hvor der i kapitel 22 i hovedsagen gentages, hvad Store Reces har meddelt, men tilføjes i stykke 38.s slutning, „men vil de lægge Steen eller andet Monument, paa Gravene, da bør de at give noget derfor til Kirken efter Billighed“. Avgiften skulle formentlig altså også ydes, om der sattes f. ex. trækors („andet Monument“), og avgiften fastsattes ikke med nogen sum i loven. Derimod fastsattes der i stedlige vedtægter for brug af kirker og kirkegårde sådanne. For Horsens fastsattes således for anbringelse af ligsten i kirken 4 og på kirkegården 2 rdlr., fliser med navn i kirken 2 rdlr. og udhugget træ (gravmæle) 4 mrk. Sten med underliggende grav i kirken eller på kirkegården kunne gå i arv til livsarvinger; men når sådanne ikke længere fandtes, overtog kirken ejendomsretten og kunne om ønsket sælge dem (jevnf. vedtægt for brug af ligsten i Budolfi kirke, 1599).

Også stenhuggerne interesserer myndighederne sig for i disse tider. De har haft meget at gøre i kirkerne og også en del på kirkegårdene, som eksempel på deres erhvervsmæssige tilknytning til kirkegårdene skal anføres, at i 1675 udlejedes der en plads ved Holmens kirke til en sten- og billedhugger *Johan Franch*, imod en årlig avgift på 30 rigsdaler; men det betinges, at der skal være fri indgang med lig til „Kors-Urtegaarden“, som havde sin særlige port.

81. Rosengrav fra typerne på Frederiksberg ældre kirkegård, Rose Mdm. Plantier.

Roser på gravene

Inspektør Poul W. Olsen

I fortsættelse af omtalen af årstidens blomster på gravene s. 11-12 skal her siges lidt om roserne, som vel må regnes for dem, der af kulturplanterne først plantedes til udsmykning af grave. Gamle billeder af græsbevoksede tuegrave ses ofte forsynet med en enkelt rose af busketrosetyper bredt voksende ud over graven. Rosen har været med gennem sekler. Billeder viser det, poesien omtaler det, kvindestatuen på graven har af billedhuggeren fået en rose i hånden. Rosen kaldes ofte blomsternes dronning. Dens smukke hoved bæres majestætisk på den ranke stilk. I anvendelse skulle den derfor være selvskrevet til en fornem plads, hvor den plantes. Herom hersker dog forskellige meninger, idet nogle fagfolk nok erkender blomstens skønhed og værdi, men er så misfornøjede med selve plantens vækst — dens krop — at de helst henviser den til køkkenhaven som afskæringsplante. På gravene skaber roserne problemer i flere retninger. Oftest trives de ikke efter ønske, og årsagerne hertil er vel almindeligvis, at man er for hård ved dem med nedskæring i efteråret, når granen lægges, videre at der året igennem renses og kradses for voldsomt i jorden omkring dem, og endelig at der ofte plantes med for stor afstand, sådan at solen brænder ned på jorden under dem. Dette kan roserne, som iøvrigt de fleste andre planter, ikke lide. Når så hertil kommer, at man i gødningsmæssig henseende næsten altid forsynder sig ved ikke at give planterne noget at leve af, opnås kun et magert resultat, hvilket da

også ofte var tilfældet på de nu sjældne „rose/buxbomgrave“. At planterne under sådanne utilstrækkelige vækstbetingelser vil være stærkt disponeret for svampe- og insektangreb, gør kun resultatet endnu ringere. Det er derfor en absolut betingelse for at kunne have glæde af roser på gravene, at der plantes så tæt, at planterne med deres løv dækker den underliggende jord, at nedskæring ved granpyntningen foretages nænsomt, at der gødes og vandes rigeligt til de rigtige tider, at jordoverfladen omhyggeligt holdes løs med kultivator samt at der sprøjtes/pudres, hvis svampe og insekter angriber. Man er i vore dage ikke indstillet på en så krævende pasning, og dette sammen med, at man ikke er tilfreds med den blomstring, roserne yder, må vel ses som de væsentlige årsager til, at man sjældent anlægger rosenbede på gravene. Alligevel kommer man udfor, at der ved de såkaldt „frie anlæg“ med stedsegrønne, brudfliser, pudeplanter og grus også ønskes plantet — en rose.

Da imidlertid *een rose* — selv på et lille areal som et gravsted — er *ingen rose*, planter man i stedet en gruppe på fem, seks stykker eller mere tæt sammen stående i gruset uden selvstændig bedkant, men måske med en underplantning af vinca eller evonymus. På denne måde lever roserne stadig videre i gravstedsbilledet. De vil sikkert aldrig helt forsvinde.

Spørgsmålet om, hvilke roser der bedst egner sig til plantning på gravene, må vel besvares, ikke ved en opremsning af sortnavne, men ved at fremholde de krav, man stiller. Først og fremmest må man sikre sig, at sorterne er lavtvoksende, er forholdsvis robuste med sundt løv og har den rigest mulige blomstring. Disse krav opfyldes bedst af polyanthahybriderne, af hvilke der findes et væld af sorter, som for manges vedkommende giver så store blomster, at de i størrelse nærmer sig de storblomstrede sorter. Mange af de storblomstrede sorter egner sig ikke for gravene. Der tænkes her på sorter med vækst og karakter som f. eks. Peace (Freds-

rosen). Disse ellers så udmærkede, men meget kraftige rosenarter virker alt for voldsomt på de stærkt afgrænsede gravstedsarealer og giver i reglen også for få blomster i forhold til polyanthahybriderne. De mange nye sorter, som hvert år bringes på markedet, bevirker, at den ældste ende af sortimentet uddør. Det bliver på den måde vanskeligt at skaffe suppleringsplanter til eksisterende beplantninger. Det er derfor ikke tilrådeligt at binde sig til en bestemt rosenart ved overtagelsen af en langtidspasning (legat) af en grav. Eksempelvis er den bedagede, tidligere stærkt anvendte Mme Caroline Testout svært at finde i handelen og lader sig vanskeligt supplere. Selv en rose som Rødhætte, den faktisk eneste egnede rose, som tåler konstant skygge, kan det være svært at fremskaffe.

Slyngroser og roser på stamme skal sluttelig kun nævnes for fuldstændighedens skyld. De stammede roser forsvinder helt efterhånden. Dels er de ikke særlig stabile, og dels passer de dårligt i tidens anlæg. Det er kun sjældent, man ser en virkelig frodig stammet rose på en grav. Slyngroserne forsøges af og til plantet i den hensigt, at de skal slynge sig omkring en gravsten. Det er sjældent nogen succes, idet de, selvom de hæftes til stenen ved hjælp af øskner og ståltråd, har tendens til at vokse for uregerligt. Bedre går det, hvor de kan vokse op mod gamle gitre. En nyhed på rosenområdet er de såkaldte miniaturoser. Det er ganske lave, 15—20 cm høje planter, som blomstrer forholdsvis længe med mange, bitte små roser. Planteskoleejereren foreslår den som egnet til plantning i lighed med sommerplanterne, men det er et spørgsmål, om disse ret sarte planter kan yde så meget, at man har fornemmelsen af at have fået valuta for pengene. De kan, hvad længde af blomstringstid angår, ikke konkurrere med de alm. anvendte sommerplanter. Roser må, når de indrangeres mellem årstidens blomster, placeres i juni måned. Indstiller man sig på kun at regne med at have glæde af deres blomstring i denne ene måned, er de dejlige at have. Også på gravene.